

אקדמיה

ידיעון האקדמיה ללשון העברית מרחשוון תשנ"ח

בחירות באקדמיה

בבחירות שנערכו באקדמיה בי"ד בסיוון תשנ"ח (8 ביוני 1998) נבחרו פרופ' אהרן ממון ופרופ' אלישע קימרון לחברים-יועצים חדשים באקדמיה ללשון העברית. שלושה חברים-יועצים באקדמיה - פרופ' שמעון זנדבנק, פרופ' אפרים חזן וד"ר קציעה כ"ץ - נבחרו לחברים מלאים. פרופ' אהרן ממון הוא חוקר של עברית ימי הביניים וחוקר הלשון העברית של הקראים. הוא עוסק גם במחקר מסורות הלשון של יהדות המזרח. פרופ' אלישע קימרון הוא החוקר המובהק ביותר בדורנו של לשון קומראן ומרצה באוניברסיטת בן-גוריון. הוא פרסם טקסטים ודקדוק של לשון מגילות קומראן וכן מחקרים בלשון המקרא ובלשון חז"ל. פרופ' שמעון זנדבנק הוא מורה בחוג לספרות אנגלית ובחוג לספרות השוואתית באוניברסיטה העברית. פרופ' זנדבנק נודע בתרגומו ליצירות שונות, ובהן יצירות מאת קפקא, ברכט, שייקספיר, צלאן ועוד. פרופ' אפרים חזן הוא חוקר הספרות העברית בימי הביניים וחוקר השירה העברית בארצות צפון אפריקה. הוא מורה באוניברסיטת בר-אילן ושימש מפקח-מרכז לספרות וללשון בחינוך הממלכתי-דתי. ד"ר קציעה כ"ץ היא מורה ותיקה בחוג ללשון העברית באוניברסיטה העברית. היא עוסקת בחקר לשון המשנה על פי מסורות הלשון של יהודי המזרח. פעילותה מתבטאת לא רק במחקר הלשון אלא גם ביצירה, שלושה רומנים פרי עטה ראו אור.

ישיבה חגיגית באקדמיה בהשתתפות שר החינוך

סיפור היחסים שבין סופרי תקופת ההשכלה ותקופת התחייה לבין הלשון העברית הוא סיפור אהבה; אהבה על כל סממניה: געגועים, חיזורים, מסירות נפש, הקרבה וגם אכזבות, בגידות וייאוש. הבעיה שניצבה לפני הסופרים בני הדור ההוא וגם לפני הסופרים שבאו אחריהם, במשך עשרות שנים, הייתה הפוכה מזו שניצבה לפני פרופ' היגנס מיפיגמליון מאת ברנארד שאו, בהביאו את ליזיה דוליטל לביתו. הוא ביקש לאלף את מוכרת הפרחים ההמונית, ששפתה שפת שוק פרוצה, גסה ומקולקלת, לדבר בלשון נקייה, דקדוקית, מנומסת ועשירה, כלשון בני החברה העליונה. אך את העברית - זו האריסטוקרטית, הפיוטית, הנמלצת של המקרא, וזו המוחכמת, המפולפלת והדקדקנית של המשנה - צריך היה לאלף שתד ממרום שבתה, שתפשוט את מחלצותיה המפוארות, שתלבש בגדי עבודה ותעסוק במלאכות הבית ובשעשועי יום-יום, ושתדבר אלינו לא מגובה וביהירות אלא "גבוהה העיניים", כמו שאומרים היום.

המשך בעמ' 7

בכ"ט באייר תשנ"ח (25 במאי 1998) התקיימה באקדמיה ישיבת מליאה חגיגית לציון שנת היובל למדינה בהשתתפות שר החינוך התרבות והספורט הרב יצחק לוי. פתח את הישיבה נשיא האקדמיה פרופ' משה בר-אשר. בראשית דבריו הוא סקר את פעולת האקדמיה ללשון וציין את היותה המוסד המרכזי בארץ ובעולם לחקר הלשון העברית. פרופ' בר-אשר הדגיש שבתחום הכוונת הלשון שותפה לאקדמיה מערכת החינוך: "האקדמיה היא המוסד המחוקק בתחום העברית התקנית, והיא המעמידה לדורשים את אוצר המילים העברי, וכל הרוצה ליטול יבוא וייטול. אבל מערכת החינוך היא המופקדת על ההוצאה לפועל של החלטות האקדמיה. בניגוד לנטייה לקונן, המקובלת בשנים האחרונות, אני רוצה לציין את המאמץ החשוב שנעשה בשנים האחרונות להדק את הקשרים בין האקדמיה לבין המורים ללשון והמפקחים במשרד החינוך. על שולחנו של שר החינוך, כל שר חינוך, נערמות בכל שנה הצעות חדשות. אנו מבקשים להציע הצעה ישנה: שהוראת הלשון והספרות במקורות לכל רובדיהם תהא יעד מתמיד ומועדף בחינוך, שכן מדובר בקניינים שלעולם לא ינוס לחס." אחר כך נשא דברים הסופר אהרן מגד, חבר האקדמיה:

יצחק לוי (משמאל), משה בר-אשר (מימין)

עוד בגיליון

- החלטות בדקדוק
- מילים ומונחים
- האקדמיה ללשון באינטרנט

הרצאות במכון מזי"א

הרצאות במכון מזי"א

מה זה 'היאטוס'?

המונח **היאטוס** מצייין בפונולוגיה את הפעירה (או החציצה) שבין שתי תנועות רצופות בשני צורנים סמוכים, בין במילה אחת בין בגבולות שתי מילים סמוכות (למשל: **דוֹ-אג, רוֹ-אה; אני אלך, דברו אמין** - בפי חלק מדוברי העברית כיום). מקור המילה בלטינית: hiatus (=לפעור, לפהק), על כן אשתמש במילה **פעירה**.

להלן דוגמאות חציצה מכמה שפות: איטלקית: ma|estro (רב-אמן); me|andro (לברינט - מבוך); גרמנית: Be|arbeitsung (תפעול, פעולה), Be|amte (עובד ציבור); ספרדית: me|ollo (מוח עצם), ma|estria (שליטה); ערבית: ra|is (נשיא), tara|asa (ישב בראש, הנהיג); צרפתית: Mo|ïse (משה), ma|ïis (תירס).

לדוברי השפות האלה - כמו לחלק מדוברי העברית - אין כל בעיה לקיים את הפעירה, והם הוגים את שתי התנועות בצורה מובדלת. לעומתם, לדוברי האנגלית והרוסית קשה לקיימה, ובמקומה מתחברות שתי התנועות להגה שאין בו כל צורך סמנטי או אטימולוגי - חצי תנועה /w/ או /y/ - המתפקד כגשר בין שתי התנועות, ובכך מקל על ההגייה, אך לא בהכרח תורם לבהירות הדיבור.

לדוגמה: את המילה **ביאור** יהגו דוברי העברית be-ur, ואילו דוברי האנגלית והרוסית יהגו be-yur. **דואג** תיהגה בעברית do-eg, באנגלית do-weg, וברוסית da-yeg (ברוסית תנועת /o/ בלתי מוטעמת נהגית /a/, דבר המסביר את תוספת ה-/y/ ולא ה-/w/).

אביצוע הפעירה בשפה העברית עלול לשבש את המסר שרצה הדובר להביע, ולפעמים אף לגרום לשינוי המשמעות - כפי שקורה לפעמים גם בפי דוברי עברית שאינם דוברים ילידיים. לדוגמה "הוא ממען את המכתבים" < "הוא ממיין את המכתבים"; "יש או אין" < "יש עוין"; "אני אגיד" < "אני יגיד" (גם בפי חלק מהדוברים הילידיים).

מעניין לציין שהתופעה הזאת קיימת לעתים קרובות בלשון המדוברת של שפה בשעה שבלשון הרשמית מקפידים על הפרדה בהגיית התנועות. לדוגמה בצרפתית אנו עשויים לשמוע מישהו מאזור הדרום אומר: mayis, moyiz במקום [ma-is, mo-iz]; בערבית המדוברת ray-yis במקום [ra-is].

מדברים מוזיקה - על המשותף בין המוזיקה לבין הדיבור" (אדר תשנ"ח, מארס 1998).

- פרופ' חמוטל ברייזוף: "מה זה סגנון דקדנטי?" (ניסן תשנ"ח, אפריל 1998).
- גבי שלומית אוריין: "סוציאליזציה (חברות) של נשים ובנות חרדיות לצניעות בדיבור". אחר כך צפה הקהל בהצגה "הבתולה מלודמיר" (אייר תשנ"ח, מאי 1998).
- ד"ר תמר סוברן: "מצקלג אל הים - על העברית של סי' יזהר" (אייר תשנ"ח, מאי 1998).
- המשורר יורם טהרלב: "גלוי וכסוי וחסוי בזמר" (אייר תשנ"ח, מאי 1998).
- אנו מביאים קטע מהרצאתו של המוזיקולוג וילי י' אליאס:

בשנת תשנ"ח נישאו במכון מזי"א עשר הרצאות לקהל הרחב.

- גרשון שקד: "עגנון מתקן את עצמו, גלגולי סגנונות באחת מיצירותיו". ההרצאה התקיימה בתאטרון החאן, ולאחריה צפה הקהל בהצגה "אסתרליין יקריתי" (מרחשוון תשנ"ח, נובמבר 1997).
- ד"ר מיכל אפרת: "היבטים לשוניים, כלכליים ומשפטיים של סימני מסחר" (כסלו תשנ"ח, דצמבר 1997).
- פרופ' שלמה הרמתי: "הצגות בעברית בתקופת העלייה הראשונה" (טבת תשנ"ח, ינואר 1998).
- ד"ר חיים א' כהן: "העברית המתחדשת על רקעה של העברית לרבדיה" (שבט תשנ"ח, פברואר 1998).
- המוזיקולוג וילי י' אליאס: "כשאנחנו

ישיבה חגיגית בוועדת החינוך בכנסת

בכ"ה במרחשוון תשנ"ח (25 בנובמבר 1997) קיימה ועדת החינוך של הכנסת ישיבה חגיגית לציון 140 שנה להולדתו של אליעזר בן-יהודה ו-75 שנה לפטירתו. את קיום האירוע יזם חבר הכנסת שמריהו בן-צור, ועל מלאכת הארגון הופקד מכון מזי"א, בראשות סמדר ברק.

את הישיבה החגיגית פתח יו"ר ועדת החינוך חבר הכנסת עמנואל זיסמן. אחר כך דיבר חבר הכנסת שמריהו בן-צור על מפעלו של אליעזר בן-יהודה. מטעם האקדמיה ללשון העברית נישאו שלוש הרצאות:

- חבר האקדמיה, פרופ' גד בן-עמי צרפתי: **העברית - לשון עתיקה אבל צעירה ***
- המוזיקרה המדעית, רונית גדיש: **האקדמיה וציבור דוברי העברית ***
- מרכזת מכון מזי"א, סמדר ברק: **חפש את האישה - חמדה בן-יהודה המושכת בחוטים**

* ההרצאה פורסמה ב"לשונונו לעם" מחזור מט, חוברת ב, טבת-אדר התשנ"ח.

מימין לשמאל: גד בן-עמי צרפתי (מרצה), סמדר ברק, עמנואל זיסמן, שמריהו בן-צור, רונית גדיש

פורסמו ברשומות החלטות האקדמיה

מישיבות מליאת האקדמיה

להלן החלטות אחדות שנתקבלו בישיבות האקדמיה ללשון מיום כ"ו בתשרי תשנ"ח (27 באוקטובר 1997) וכ"ה באדר תשנ"ח (23 במארס 1998):

בדל - נדונה צורת הנפרד של **בְּדֵל**.
הוחלט: **בְּדֵל, בְּדֵל, בְּדֵל, בְּדֵל**.

צלע - הצורה המלעילית **צָלַע** תשמש גם בנפרד. במקרא: **צָלַע** במלרע; בנסמך: **צָלַע**.

תְּעוּזָה - השם מנוקד בשורוק (לא בקיבוץ ובדגש), על דרך השמות במשקל זה מגזרת ע"ו, כגון תנובה, תשובה, וכן על דרך שמות מגזרות אחרות, כגון תאונה, תקופה, תשועה, תאוטה.

למחרת - הצירוף **למחרת** מותר ביידוע ושלא ביידוע: **לְמַחֲרָת, לְמַחֲרָת**.

צירוף שרכיבו הראשון הוא פְּמַת (מציין כמות)

הוחלט שלא לפסול את האפשרות ליצור את ההתאם לפי התוכן ("חלק מן האזרחים יוכלו להצביע").

החלטה זו היא השלמה של החלטה שהתקבלה בישיבת המליאה רכ"ה:

בצירוף שרכיבו הראשון מציין כמות (פְּמַת) - ההתאם הוא לרכיב הראשון או לרכיב השני, כגון 'רוב האנשים הלכו' או 'רוב האנשים הלך'. (כך גם: רבע, עשירית, עיקר, זוג, כלל וכיו"ב).

אותו המקום / אותו מקום

הוחלט ששני הצירופים - ביידוע ושלא ביידוע - כשרים.

החלטה זו מיתוספת להחלטה של האקדמיה משנת תשנ"ד: השימוש בצורות **אותו, אותה, אותם, אותן** במשמעות של זהות הדדית (sameness) מותר, כגון 'ניפגש באותו מקום ובאותה שעה'.

יצוין שהמשמע המקורי של צירוף כגון "אותו מקום" הוא 'המקום ההוא'. לדוגמה: "הקורא את 'שמעי' וטעה והשמיט בה פסוק אחד. לא יחזור ויקרא **אותו פסוק** בפני עצמו אלא מתחיל באותו פסוק וגומר" (תוספתא ברכות א: ח).

שמות כגון "דוגמה", "משכנתה"

שמות שהתגלגלו לעברית מן הארמית ומשמשים בצורת נקבה, כגון "דוגמה", נכתבים בה"א בסופם. דוגמות נוספות: סדנה, טבלה, פסקה, עסקה, קופסה, גרסה.

הוא הדין בשמות כגון **שאלתה, משכנתה, אסמכתה, אתנחתה, בדותה**.

• שמות כגון **פְּלִנְטָרְיוֹם** (שמות שאולים שסופם -ום), צורת הרבים שלהם היא בסיומת -ים, כגון **פְּלִנְטָרְיוֹמִים, מְדִינְוִימִים, מְקִסְיִמוֹמִים**. אך הרשות בידי הדובר להשתמש בריבוי -אות (כגון **פְּלִנְטָרְאוֹת**).

• צורת הרבים של שמות בסיומת -יות, כגון **אישיות, אחריות**, נגזרת בדרך הרגילה בעברית: **אישיות, אחריות**. המבקש להימנע מן הצורות האלה ישתמש בחלופות, כגון סוגי אישיות, מיני אחריות.

כתיב

• אות הבאה בניקוד בדגש חזק - אין להכפילה בכתיב חסר הניקוד. לפיכך ייכתב: כפתי (=כפתי), שבת (=שַׁבַּת), התחתנו (=התחתנו); ולא: כפתתי, שבתה, התחתנו.

סימון אותיות השורש

• אין לסמן את אותיות השורש בנקודות (כגון ש.מ.ר.). הדרכים האחרות - שמי"ר, ש"מ - שתיהן כשרות.

מילים לועזיות

מילים ממוצא יווני שנתגלגלו לעברית מלשונות אירופה, ונוהגים להגות בהן זי"ן ולא סמ"ך - ייכתבו בזי"ן. לדוגמה: פיזיקה, פיזיותרפיה, מוזאון.

החלטות האקדמיה ללשון בדקדוק ובמינוח שנתקבלו בשנים תשנ"ד-תשנ"ז פורסמו בילקוט הפרסומים 4602. על החלטות אלו חתם שר החינוך זבולון המר ז"ל ביום כ"ב בכסלו תשנ"ח (21 בדצמבר 1997). אפשר לרכוש את הקובץ "החלטות בדקדוק ובמינוח" במחיר 9 שקלים. הנה כמה החלטות שפורסמו:

משקלים שונים

• משקל הפְּעֻלָּה בכפולים שמות במשקל הפְּעֻלָּה מגזרת הכפולים מנוקדים על דרך ע"ו (בלא דגש), כגון **הִסְבָּח, הִאָּטָה, הִזְמָה, הִגָּה**.

משקל פְּעֻלָּה

• שם במשקל **פעולה** המציין קבוצה, ינוקד בדגש חזק (חוץ מהמילה קבוצה). לדוגמה: **אָסַפְּהָ, שָׁדַלְהָ, צָמַדְהָ (=block, במונחי הבולאות)**.

משקל פְּעֻלָּה, פְּעֻלָּה

• שמות במשקל פְּעֻלָּה (פְּעֻלָּה), פְּעֻלָּה - צורת הרבים שלהם פְּעֻלוֹת. צורת הנסמך והנטייה: פְּעֻלוֹת־ (פְּעֻלוֹת־), פְּעֻלוֹת־ (פְּעֻלוֹת־). דוגמות: לְשִׁכְּחַת לְשִׁכְּחוֹת, מְלַגְּחַת מְלַגְּחוֹת (וגם מְלַגְּאוֹת) מְלַגְּחוֹתֵיהֶם, עֶרְכָּה עֶרְכוֹת עֶרְכוֹתֵיהֶם, מְלַגְּחַת מְלַכּוֹת מְלַכּוֹתֵיהֶם.

שמות שונים - ריבוי ושימוש

• השם המופשט הנגזר משם התואר מנוי הוא **מינוי**. לדוגמה: 'חידשתי את המינוי על העיתון'.

מילים ומונחים חדשים

מפגש - הוחלט שאין מקום להתערב בשימוש המילה 'מפגש' כשם פעולה, כגון "המפגש בין הסופרת לתלמידים היה מוצלח" (נוסף על שימושו כציון מקום, כגון מפגש נהרות).

מְלַקֵּטָה - פינצטה (ולא: מְלַקֵּט).

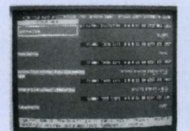
צילום - תצלום - הוחלט לקיים את ההבחנה בין שני המונחים כפי שהיא במונחי האקדמיה: **צילום** הוא שם הפעולה (photography), ואילו **תצלום** הוא תוצאתה (photograph).

מְנַהֵלָה (השכונה) היא צורת הנסמך של השם מְנַהֵלָה, שהוראתו 'הגוף המנהל', ואין היא ראויה לשמש צורת נפרד.

להלן מילים ומונחים אחדים שקבעה האקדמיה בישיבתה מיום ז' בטבת תשנ"ח (5 בינואר 1998):

צָג - החלק במכשיר אלקטרוני המציג מידע חזותי (באנגלית: display [device]).

מַצָּג - מה שמוצג על הצג (באנגלית: display [image]).

מכתב אלקטרוני - e-mail letter.

דף פותח - home page.

מקומה של הכוונת הלשון בימינו*

מאת ד"ר גבריאל בירנבאום

בין מדע לערכים

הבלשנות עוסקת בעובדות של הלשון. היא איננה עוסקת בערכים, ולכן השאלות אם כדאי לומר כך או כך, או אם זו עברית טובה או לא טובה - אינן שאלות שהבלשנות נזקקת להן.

ובכל זאת - האם הבלשן יכול להיזקק לשאלות האלה? האם אין הבלשן בוגד בייעודו ועושה את בלשנותו פלסטר בעסקו בשאלה אם כדאי לומר "למה ש" או "מפני ש"?

למה הדבר דומה? לפיזיקאי שינסה לקבוע מה צבעו של בגד מבחינה מדעית; האם מותר לו להעדיף צבע זה או צבע אחר? תאמרו: כאן מדובר בפסיקה לאחרים. אם כן נמשיך את המשל: נניח שהפיזיקאי ישב בוועד ההורים וישתתף בקביעת הצבע המועדף של התלבושת האחידה; האם בכך הוא נעשה פחות פיזיקאי? השאלה היא מה יתרום הפיזיקאי מתחום התמחותו. אולי הוא יוכל להסביר לחבריו איזה צבע דוהה מהר יותר, ואיזה אריג עדיף לחורף ואיזה לקיץ.

נראה לי שמותר לבלשן לעסוק בנורמה; אין הוא פוסק מלהיות בלשן בזמן עיסוקו בנורמה (כפי שגם כשהוא יושב בבית הקולנוע או כשהוא קורא את קאנט להנאתו הוא ממשיך להיות בלשן).

נורמטיביזם מפוכח

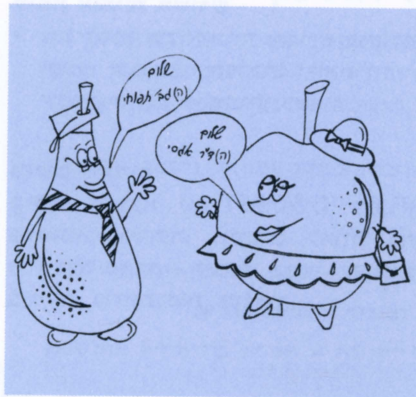
נדמה לי שבשנים אמתיים נוטים להיות נורמטיביסטים "מפוכחים" להבדיל מנורמטיביסטים "קנאים" או "פנטיים". הנורמטיביסט ה"מפוכח" אמון על שלושה עקרונות:

1. הנאמנות למקורות - קודם הפסיקה צריך לברר היטב את העובדות, בכל הכלים המדעיים העומדים לרשותנו, ולא לברור לעצמנו את העובדות הנוחות לנו.
2. ההתפתחות הטבעית של הלשון היא גורם כבד משקל בשיקול ובפסיקה.
3. ההחלטה אינה הכרחית - היא פרי שיקול סובייקטיבי, לפעמים שרירותי.

לפי אמות המידה הללו, נראה שההגדרה "נורמטיביסט מפוכח" הולמת בדרך כלל את האקדמיה.

בין העברית ללשונות אחרות

כל בלשן מתחיל יודע שדינה של העברית כדון כל לשון שבעולם: ראשיתה כאחד הניבים של הכנענית, והיא עברה לגולים והתפתחויות כמו כל לשון. בדבר אחד נשתנתה העברית מכל לשון: לאחר 1700 שנים של אֵלֶם היא שבה להיות שפת אמו של ציבור יהודי גדול. בזה אין לה אח ורע. בשנים האחרונות פחתה פעולתם - וממילא השפעתם - של מתקני לשון "פרטיים". את פינות הלשון של פרץ, אבינרי, גושן-גוטשטיין ויעקב רבי פסקו לפרסם, בדרך כלל עם פטירת המחברים. נדמה לי שדווקא בשנים האחרונות האקדמיה תופסת את מקומה כמכוון העיקרי של הלשון.

הערות לדרכה של האקדמיה בהחלטות בדקדוק תשנ"ד-תשנ"ז

החלטות האקדמיה בדקדוק בשנים האחרונות (תשנ"ד-תשנ"ז) משקפות מגמות שונות. מצד אחד ניכרת במקצת החלטות האקדמיה מגמה שמרנית. הנה כמה דוגמאות:

- א. מקובל בפי רבים מאוד: פָּרָס, אבל לפי העברית התקנית צריך לומר פָּרָס בנפרד, ורק בנסמך פָּרָס. השוו: גָּדַר, גָּדַר הבית. האקדמיה לא התירה את הצורה פָּרָס בנפרד.
- ב. רובנו אומרים פָּרְאָי; אבל לפי קְדָם-קְדָמִי, רָגַשׁ-רָגְשִׁי עלינו לומר פְּרָאִי. וזו הצורה שקבעה האקדמיה.
- ג. דוברים רבים אומרים **תינוקים**

כשמדובר בזכרים ולא בנקבות (או בקבוצה מעורבת), אבל הריבוי התקני של **תינוק** הוא **תינוקות**, וכך קבעה האקדמיה. מגמה מתירנית ניכרת בכמה החלטות אחרות. האקדמיה התירה כמה איסורים שהיו קשים על הדוברים ועל הכותבים, ולא ראתה בצורות הרווחות שיבושים אלא התפתחות טבעית של לשון חיה:

א. האקדמיה קבעה שמילת השאלה **מה** תנוקד בקמץ, ולא יבוא דגש חזק בראש המילה שאחריה. החלטה זו מבטלת את החובה לדבוק בצורות בסגול, כגון **מָה** חָדָשׁ.

ב. האקדמיה התירה בצד הצורות **רָטַב**, **רָטַבִּים** גם **רָטַב**, **רָטַבִּים**.

ג. **בְּלַעְדֵי** בצד **בְּלַבְדֵי**.

ד. "גב' תפוחי", "ד"ר אגסי" - גם בלא ה"א הידיעה לפני התואר. (האוסרים טענו שמעמד הצירופים האלה הוא כמעמד הצירופים "המלך דוד", "העיתונאי ארבל", ואין לומר כמובן "מלך דוד", "עיתונאי ארבל").

סיכום

הבלשן חיים רוזן דימה את חכמי הלשון שהולידו את העברית החיה להורים שגידלו בת. "עד כמה יוסיפו לחנכה?" שואל רוזן. אם נמשיך את דימויו של חיים רוזן: הנערה - העברית הישראלית - אכן הגיעה לפרקה, לדעתי. וכמו שקורה לילדינו, הם כועסים עלינו לפעמים ומטיחים בנו: איזה הורים אתם! ולפעמים אפילו מאיימים למצוא להם הורים אחרים. אבל לאחר שעובר הזעם, או אחרי חיפושים מייגעים - אמתיים או מדומים - למצוא הורים אחרים, הם מגלים שבסופו של דבר הוריהם אינם גרועים כל כך, ולא כדאי להמירם באחרים. אם האקדמיה ללשון היא מבחינה מסוימת ההורה החוקי של העברית הישראלית, ולו ניתן פָּה ללשונו, מה הייתה אומרת להורה הזה? לא נראה לי שתאמר: אשריי, מה טוב חלקי, מה נעים גורלי ומה יפה ירושתי; אבל היא גם לא תרצה לומר: אשריי, יתומה אני! נדמה לי שבשנים שחלפו למדו ההורה והבת לחיות בשלום זה עם זה.

* חלקים מתוך הרצאה שנישאה במפגש המורים והאקדמיה ביום י"א בתשרי תשנ"ח.

שיר שהוא כבן אלפיים ובכל יום חדש מאת פרופ' אפרים חזן

עצמו (הפיוט וביאורו ראה: "שירי הקודש לרבי שלמה אבן גבירול", מהדורת ד' ירדן, ירושלים תשל"א, עמ' 247). כדי להבליט את המצלול המיוחד, שילבתי קווים מפרדיס ולוכסנים שאינם מצוינים ב"גירושים מאוחרים" (עמ' 101).

ארומך חזקי - וחלקי / בבואי ברוב
דבקי - ודפקי / גם בשפכי זעקי -
וצעקי / {בקראי ענני אלהי צדקי}.
דרשתיך בשמשי - ואמשי / האזינה
לחשי - ורחשי / והעבר נא יוקשי -
ומוקשי / {שובה הי' חלצה נפשי}.

הטורים שבסוגריים הם סיומות מקראיות מתוך תהלים ד, ב ומתוך תהלים ו, ה. הסופר השמיט או שמא "שכח" לצטט טור זה (הקורא המיומן זיהה בוודאי את אקרוסטיכון האל"ף-בי"ת בראשי הטורים). נמצא הצירוף "מטר מילים" מבטא לא רק את המילים הרודפות זו את זו, אלא גם את המצלול ואת משחקי הלשון העולים מהן.

שני הקטעים הללו יש בהם ללמד לא מעט, שהרי הם משולבים בדבריה של 'יוצרת' בתיאור תהליך הכתיבה. יתר על כן - יש כאן מעין מיזוג דמויות, שכן דינה, אותה "דתייה, הונגרייה", האמונה, אם בכלל, על נוסח התפילה האשכנזי, מצטטת ברצף וב"מטר מילים" את הפיוטים הספרדיים, שאינם מוכרים כלל במנהגי אשכנז, כאילו ישבה אף היא - כמו א"ב יהושע - שנים רבות בבית הכנסת ליד יעקב יהושע (ראה הקדמתו של א"ב יהושע לספרו של אביו). דומה שיש בידינו יותר מרמז שנוכל לראות בדינה משהו מדמותו של הסופר עצמו. ואם יש ממש בטיעון זה, נוכל להצביע על תהליך כלשהו של מיזוג בין "ספרדיות" ל"אשכנזיות". דומה שיש בדוגמאות אלו מתוך יצירתו של מספר בעל מעמד מרכזי בצד תופעות עממיות של התעוררות מחודשת במסגרות רבות - חברתיות ותרבותיות, כדי להצביע על הרלוונטיות של שירתנו הקדומה 'כאן ועכשיו'.

נוספו ו"יווים שאינן במקור. מכל מקום הקטע מדגיש את היחסים המסובכים ואת הרגשות המנוגדים והמורכבים שבין הדמויות, ואם נביא את האילוזיה שלפנינו במלואה, הרי שבצד המרי וההתנגדות יש בדינה הערצה לא מעטה והתבטלות עצמית כלפי בעלה. מחשבותיה כלפיו מנוסחות בלשון הוידוי הגדול שאדם אומר לפני אלוהיו.

קטע אחר מפיוטי יום הכיפורים משולב בכתיבתה של דינה בשעה שהיא מותירה את הכנת ארוחת הערב בידי חמיה, והיא 'לחוצת מילים', נמלטת אל חדר השינה, נכנסת למיטתה: "מתכסה בשמיכה הפנקס בידי העט מחליק בין אצבעותי עיני דומעות מתחילה לחמס את הנייר במטר מילים מן הזיכרון", וכאן באה מובאה באותיות מוגדלות. אני משתמש כאן במונח 'מובאה' משום שבקטע הקודם

והיורה לתאסיראשי שישוהמנבלזל

תטנו של עולם ונני מקר לאנעלם קדם בלדברי אין ל'נרה
להשיב ולא מצח להרים ראש מפני כי ענותי עפרו ראשי
כמי שאנכי יקדו מקמי כי ענותי ונני מלמדת וחסדאמי ענמי מספר
מתנה אני לפניך יי אלהי אבותי וכפשת ראש בני שתי קומה כנענת
עם במלשתי חיל בשגדתי ל' ענמיסתי יוח' גבירה כדריעה כדריעה

צילום מתוך הפתיחה לוידוי הגדול לר' נסים (או נסי).
בכתב היד נרשם בטעות "רב אסי". מתוך מחזור ספרדי
ליום כיפור כתב יד פארמה דה רוססי 1377.

הדברים משולבים בתוך הרהורי הגיבורה כאילו הם דבריה שלה - וזה שיבוץ. כנגדו ה'מובאה' מוצגת בידי היוצר כציטט, גם אם המקור לא צוי; ואכן כיוון שנאמר לקורא "מטר מילים מן הזיכרון", והדברים גם הובלטו בדרך גרפית מיוחדת, הרי מובאה לפנינו.

"מטר המילים" מצטט את הרשות שכתב ר' שלמה אבן גבירול ל"סדר העבודה" של יום הכיפורים. רשות זו הנאמרת לפני "סדר העבודה" מעוררת התרגשות רבה הן בגלל מקום אמירתה בתפילה הן בגלל המצלול ומשחקי המילים הווירטואוזיים מבית מדרשו של רשב"ג. נטה אוזן לפיוט

השירה והפיוט נקשרים בתודעה הכללית בעבר הרחוק, בימיהם של ינאי והקליר ובתור הזהב בספרד, ונראים מנותקים מחיי ההווה ומרוחקים ממה שנקרא בעגה של חקר הספרות "כאן ועכשיו". ברם אין לך טעות גדולה מזו. השירה והפיוט הם חלק בלתי נפרד מן ההווה, מן ההווי ומאורח החיים של ישראלים רבים יוצאי ארצות האסלאם וממי שמכונים 'ספרדים'. אין אירוע בחיי הקהילה או בחיי הפרט שאינו מלווה בשירה או בפיוט המתאימים לו. ברקע העברית הישראלית של דוברים רבים מהדהדים קולם ובנות קולם של השירה והפיוט, ואין צריך לומר שהם חלק מן התשתית התרבותית שלהם ביודעין ובלא יודעין.

נוכל לגלות משהו מן התשתית הזאת ביסודן של יצירות א"ב יהושע. את התשתיות ביצירתו של הסופר סקר בהרחבה י' יצחקי בספרו 'הפסוקים הסמויים מן העין' (רמת-גן תשנ"ג), ובכל זאת תנא ושייר, שכן המצע התרבותי הנשען על השירה והפיוט ביצירת יהושע אינו גלוי לכול. ונביא שתי דוגמאות מתוך אחת מיצירותיו הידועות ביותר.

במהלך מחשבותיה של דינה, אחת מגיבורות "גירושים מאוחרים", מובא 'קטע' של הרהורים הלכות במישור מן הוידוי הגדול לרבנו נסים - שאת פירוט ביצועו הליטורגי מתאר בהרחבה רבה לא אחר מיעקב יהושע, אביו של א"ב, בספר נפלא ששמו "ירושלים הישנה בעין ובלב"

(ירושלים תשמ"ח, עמ' 122). בעת פגישתה של דינה עם חמיה, היא פונה בהרהורי אל בעלה: "...אני אכתוב בתמורה את אביך. זה יהיה הנושא. פרוזה כמובן רק פרוזה אפשרית כאן וילד יהיה אני מבטיחה יש מדע יש דרכים בהרדמה 'את אשר טהרת טמאתי ואת אשר טמאת טהרתי את אשר אסרת התרתי ואת אשר התרת אסרתי ואת אשר אהבת שנאתי ואת אשר שנאת אהבתי ואת אשר הקלת החמרתי ואת אשר החמרתי ואת אשר הרחקת קרבתי ואת אשר קרבת הרחקתי אך לא להכעיסך נתכוונתי..." קטע זה צוטט כנראה מן הזיכרון, שכן

האקדמיה ללשון באינטרנט

מאז נפתח האתר בחודש שבט תשנ"ח (ינואר 1998), נרשמו בו יותר מ-30,000 כניסות.

והתשובות משמשות את האקדמיה בבואה לפסוק בשאלות דקדוק הנוגעות לצורות אלו.

האקדמיה ללשון העברית פתחה ערוץ תקשורת נוסף לציבור: אתר ברשת האינטרנט. באתר אפשר למצוא מידע על

אתר האקדמיה מחולק לכמה מדורים, ובהם:

★ **ברוכים הבאים** - רקע כללי על האקדמיה, מידע על ועדות האקדמיה, חדשות האקדמיה (אירועים, החלטות), חוק המוסד העליון ללשון העברית, חברי האקדמיה ועוד;

★ **החלטות האקדמיה** - החלטות חדשות והחלטות 'ותיקות' (החלטות בדקדוק, מילים ומונחים), כללי הכתיב חסר הניקוד;

★ **המזכירות המדעית** - מידע על עבודת המזכירות המדעית, על השירות לציבור, תשובות על שאלות קבועות ועוד;

★ **מפעל המילון ההיסטורי** - על דרכו של המפעל, על מה שנעשה בו עד היום ועל התכניות לעתיד.

★ **פרסומי האקדמיה** - מידע על כתבי העת, הספרים, המילונים המקצועיים, המאגרים הממוחשבים וכן מחירון פרסומי האקדמיה;

★ **חדר בניהודה** - מי היה אליעזר בן-יהודה, ומה היו עיקרי מפעלותיו.

עוד באתר

★ **מאמר החודש** - מדי חודש בחודשו מובא מאמר שפורסם בעבר, בדרך כלל בכתב עת של האקדמיה.

★ **רגע של עברית** - פינה המתעדכנת בכל חודש, ובה מובאים 'רגעים של עברית' ששודרו בקול ישראל.

★ **למה 'אקדמיה'** - תשובה מפורטת לשאלה הקבועה על השם 'אקדמיה'.

כתובת האתר:

<http://sites.huji.ac.il/ivrit>

פעולות האקדמיה, על פרסומיה, תשובות לשאלות קבועות ועוד. כמו כן מתפרסמות בו החלטות האקדמיה בדקדוק ובמינוח (בעיקר מילים בשימוש כללי). לרשות המבקרים עומד "מנוע חיפוש" שבעזרתו אפשר למצוא בקלות את המילים המבוקשות.

כמו כן תורגם מקצת המידע שבאתר לאנגלית לטובת קוראי האנגלית.

ולמי שחפץ לקנות אחיזה בפנתאון מחדשי המילים בשפה העברית - עומד הכן לרשותו הדף ההידודי (האינטראקטיבי), ובו הוא מוזמן להציע חלופות עבריות למילים ולמונחים לועזיים העומדים על סדר יומה של הוועדה למילים בשימוש כללי. בדף ההידודי מוצגות למבקרים גם שאלות כיצד הם משתמשים בצורה דקדוקית כלשהי, במילה מסוימת וכיו"ב,

העיירה היהודית בסיפורת העברית הבתר-קלסית הרצאה בערב השנתי לכבוד פרופ' אלהנד

עקרונות ארגון אחרים המשקפים תפיסת עולם שונה.

בי"ד באייר תשנ"ח (10 במאי 1998) התקיימה במכון מז"א ההרצאה השנתית לכבוד פרופ' יעקב אלהנד. במעמד זה הוענקה לדי"ר יגאל שוורץ מלגה מטעם אגודת שוחרי האקדמיה ללשון. הדי"ר שוורץ נשא במעמד זה את ההרצאה "העיירה היהודית בסיפורת העברית הבתר-קלסית".

יגאל שוורץ

בהרצאתו עמד די"ר שוורץ על תרומתו של מ"י ברדיצ'בסקי ליצירת פרדיגמה הגותית וצורנית חדשה ב'מחשבת המקום' היהודית, ובחן את סיפורו של ברדיצ'בסקי "מעבר לנהר" בזיקה לימחשבת המקום הקודמת, כפי שהשתקפה בסיפורי העיירה הקלסיים ובספרות ההשכלה. הדי"ר שוורץ הדגים את הטכניקה שבה ברדיצ'בסקי מבליע בסיפוריו את עקרונות הארגון של 'המרחב הסיפורי' הטיפוסי של ספרות ההשכלה, מערער אותם, ובונה 'מרחב סיפורי' חדש באמצעות

ברכות

★ **לפרופ' שמעון זנדבנק ולפרופ' אמציה**

פורת על זכירתם בפרס שר החינוך התרבות והספורט למתרגמים תשנ"ז.

★ **לפרופ' אהרן דותן על קבלת פרס ביאליק**

לחכמת הלשון על ספרו "אור ראשון

בחכמת הלשון - לרב סעדיה גאון".

דוד שחר ז"ל

ביוכימי) על אודות הדבר שראות עינינו - רגש שניתן לחוללו ללא כל עצם מוחשי בעזרת חומרים מעוררי הזיות... "חומרים ועוד חומרים, תהליך ועוד תהליך", היה משסעני בקול הבס שלו, "אבל בין זה ובין החוויה הרגשית אין כל קשר".

בשנת 1981 קיבל דוד שחר בצרפת את פרס 'מדיסיס' היוקרתי, הניתן לסופר זר על ספרו המתורגם. גם בארץ הוענקו לו פרסים, וניתן לומר כי גם כאן הם הוענקו לסופר זר. כי דוד שחר זר היה בארצו. והרי זה השתלב היטב במהלך חייו של מי שגדל לא-דתי בתוך מאה שערים, קרוב למפגש הגאוגרפי של שלוש תרבויות: יהודית-חרדית, מוסלמית ונוצרית; של מי שהיה אשכנזי יחיד בכיתתו בבית ספר לבנים ולא סלסל בקולו כיתר נערי המקלה, של מי שעמד תמיד מן הצד ולא ירא את ההמון המוחק כל עצמיות, ולפיכך השקיף על הכול במין פרספקטיבה רווית הומור. על אחת כמה וכמה שהיה זר ומרוחק בדור של ימינו.

זר היה אפילו בעירו ירושלים. דומני, אילו לשון דיבור הייתה לאבנים ברחובות הנביאים, החבשים, ולא אילמות היו כמו הדודה אלקה, בוודאי היה להן משהו לומר על כך, בבחינת "אבן מקיר תזעק".

באחד הראיונות אמרת - בהתייחסך ל"היכל הכלים" שלך - "רומן, כמו כל יצירת אמנות, הוא השתקפות של הנפש, הנוף של הנפש". אני מאמין בדברים אלו כפשוטם, כעובדה נאלית: אמן של אמת משקיע ביצירה את נפשו. ומבחינה זו תישאר נפשך תמיד.

בכ"ד באדר ב' תשנ"ז הלך לעולמו הסופר דוד שחר.

אנחנו מביאים דברים מתוך הספד שנשא בהלווייתו חבר האקדמיה אבנר טריינין:

ביום רביעי, בשעה שש בערב בפריז, השיב דוד שחר את נשמתו. מהי הנשמה או הנפש, ומהי המהות שאליה השיב אותה, ואם בכלל יש לשתי מהויות אלו קיום כלשהו - אלה הדברים שהרבו להעסיקו, ואלהם הוא חזר שוב ושוב בכתביו ובשעות רבות של שיחות שקיימנו בינינו. וכדרכו למקד את המופשט בפרט מסוים, ממשי ומדויק, הוא מיקד את השאלות האלה בעין, או כדבריו: "בוזה כלי הברש, שהוא בלבד פותח צוהר לאור העולם שיסתנן לתוכנו". כמי שעוסק באור ובהשפעתו מן הבחינה הפיזית והכימית, הוא היה חוזר לפניי ללא הרף על השאלה שהעלה בכתביו: מה הקשר בין התהליך הפיזי של הראייה ובין החוויה הרגשית המתחוללת בנפשנו עקב ראייה זו? ולכאן קשורה גם התופעה הקרויה "עיוורון הנפש", שכך מתארה המספר ב"ירח הדבש והזהב": "האדם רואה ואינו יודע לפרש את אשר רואות עיניו. עצב הראייה מוליך את הגירויים אל המרכז שבמוח, אך לא מתקיים פירוש הסימנים למושגים".

כשהעלה זאת לפניי כטיעון לקיומה של הנפש כמהות נפרדת מן הגוף (ובמקרה זה מן העין, שאיננה אלא מצלמה משוכללת), פירטתי לפניו כל מיני תהליכים ביופיזיים-ביוכימיים המתחוללים במוחנו (ורובם עדיין נסתרים מאתנו), העשויים להסתיים באותו רגש (שגם הוא אפקט ביופיזי-

השגרה וניכוס אוצר הלשון של כל הדורות נתקיימו בנו במאה השנים האחרונות פה, בארץ ישראל, והם שגרמו את התפתחותה ואת התרחבותה העצומה של העברית כלשון שבעל פה וכלשון שבכתב.

השגרה באה באמצעות הדיבור העברי, שנעשה נחלת המוני העם בכל הגילים, המעמדות והעליות, וכן בדרך התקשורת - העיתון, הרדיו, הפרסומת וכו'. אלה הצמיחו מילים, ניבים וביטויים חדשים לאין ספור. ניכוס האוצרות הלשוניים לכל רובדיהם בא באמצעות הלימוד, החקירה, ובעיקר - הספרות. הספרות, על כל ענפיה, העלתה את הלשון למדרגה שיש בכוחה לבטא דקויות של רגשות, מצבי נפש, פרטי פרטים של נוף, וזאת בעזרת החשיפה והגילוי של מכמני הלשון.

גם היום אפשר למצוא בשירה ובפרוזה עברית עשירה מאוד, שרוחשים בה גוני משמעות מן המורשת הלשונית שלנו לדורותיה, ועם זה העברית גמישה וקולחת, ערבה וטבעית.

התופעה שצריכה להדאיג אותנו היא ההתרוששות הנוראה של לשון הדיבור של הדור הצעיר, בכל שכבות העם, ושל לשון תקשורת ההמונים, בעיקר בעיתונים המקומיים ובתשדירי הפרסומת. לשון שנעשית יותר ויותר חפה מכל תסמינים (אסוציאציות) תרבותיים, מכל זכר לרבדים עמוקים יותר של הלשון, מכל שימוש בביטויים מן המורשת העשירה של העברית. לפרצות האלה, המתרחבות והולכות מחמת בורות, חודרים הלעז והלשון המסורסת.

הנגע הזה לא יירפא בהטפות מוסר, בנזיפות או בקיתונות של לעג. מכיוון שסיבתו העיקרית היא הבורות, הדרך היחידה לעקירתו היא העמקת הידיעה במקורות והרחבת ההשכלה העברית מבית הספר ועד הסמינרים והאוניברסיטאות, שגם בהם פשה הנגע.

הלשון על מעמקה, היא השומרת והזוכרת את תולדות העם ותרבותו. לנוכח המצב היום נראית הספרות כמצודה האחרונה של האצילות הלשונית.

הדובר האחרון בישיבה היה שר החינוך הרב יצחק לוי. הוא ציין את החשיבות הרבה של פעולות האקדמיה: "לאקדמיה ללשון העברית חשיבות רבה לא רק במחקר אלא גם במעשה. כשמונית שר התחבורה, שמחתי לשמוע על פעולתה של ועדה מיוחדת למונחי התחבורה בשיתוף האקדמיה ללשון העברית."

והטכנולוגיה, ואני שואל: איפה המקום לשאר רוח?"

בסיום דבריו הבטיח שר החינוך שתרומת משרד החינוך לשיפור מעמד הלשון תבוא על ביטויה גם בתקציבה של האקדמיה, הן משום החשיבות הרבה שלה הן בשל ההבטחה שנתן לאקדמיה שר החינוך, זבולון המר ז"ל.

ביום כ"ה באב תשנ"ח (17 באוגוסט 1998) בא השר לביקור משלים באקדמיה ונפגש עם חברי המנהלה ועם מערכת המילון ההיסטורי.

על מעמדה של העברית אמר השר: "יש המזלזלים בשפה, בתכניה, בחשיבות ידיעתה, ושפתם אינה עברית כי אם עברית המעורבת בלשונות לעז. השפה איננה כלי בלבד; היא נושאת עמה עומק תרבותי, ובעבור רבים היא מבטאת קשר ליהדות ולארץ ישראל. אנחנו שרויים כעת במשבר תרבותי, ומעמד הלשון העברית הוא חלק ממנו. הבעיה איננה רק דלות הלשון של רבים מבני עמנו, אלא גם דלות הלשון של מורים ומחנכים. יש החלטה להגביר את לימודי המדע

המגיד

במדור לספרות העברית החדשה של מפעל המילון ההיסטורי ללשון העברית מעבדים בימים אלו עיבוד מילוני קטעים נבחרים מן העיתון העברי הראשון **המגיד**. העיתון יצא לאור בכמה מקומות ובעריכתם של כמה עורכים בשנים 1856-1903. הקטעים שנבחרו לעיבוד לקוחים מגיליונות השנה הראשונה של העיתון (1856-1857).

המגיד - כמו כל עיתון - שימש גם במה לפרסום מודעות של קוראיו. בין השאר התפרסמו בו מודעות לחיפוש נעדרים. מתוכן בחרנו להביא ככתבה וכלשונה את המודעה שלהלן, שהתפרסמה בגיליון מס' 37 מיום 26 באוגוסט 1857. לנוחות הקוראים הוספו לטקסט הערות בסוגריים מזווים.

תפשוהו

הרב וכו' דעיר קריניק ברוסלאנד שלח אלי מכתבו להודיע מה בהמגיד וכה ידבר:

מרחוק אשתחוה מול הדרת כבודו לבקש בעד האשה מרת ליבע מפה קריניק הסמוכה לעיר ביאליסטאק שבעלה עיגן אותה זה כמה שנים והרחיק נדוד לארצות אחרות וכפי הנשמע הי' גם באה"ק > בארץ הקודש < וסובב הולך מארץ לארץ. ע"כ יהי' נא מטובו להודיע ברבים אולי ימצא שם האיש ההוא! ארץ מולדתו היא פולין - בעיר סערהייא - והוא למדן מופלג ומיחס א"ע > את עצמו < אחר משפחת הגאון שאגת ארי' > הנקרא כך על שם ספרו < והוא מתחפש א"ע פעם לדורש פעם לירושלמי ומשנה את בגדיו בכל מדינה לפי מנהגה ובערמה גדולה יתנהג האיש הזה! שמו **אשר בן אהרן** ואח"כ נתודע שחתם א"ע **אשר בן אברהם** והוא בן ארבעים בערך - שער ראשו שחורות - אפו ארוך ועקום מעט - עיניו שחורות - קומתו לא ארוך ולא גוף זה משפט האיש הזה אשר ירבה פשע ויבגוד גם באשת נעורי' על לא חמס בכפה - לכן אם יתודע למי מהאיש הזה. להודיע ממנו להרב וכו' דעיר **ביאליסטאק** ברוסלאנד ולעצרו לבל ימלט עוד! כ"ד > כה דברי < המבקש בעד האשה האומללה.

אברהם במ"ה > בן מורנו הרב < צבי חונה פה קריניק

ואכן כעבור כחודש, בגיליון מס' 41 מיום 24 בספטמבר 1857, באה תגובה:

עיין נומר 37 בעמוד אחרון ד"ה > דיבור המתחיל < "תפשוהו" והוא המכתב דהרב בדבר העגונה - לקול הקריאה הזאת שלח אלינו הקארעספאנדענט > פֶּתָב < החכם והנכבד אשר לנו בפאריז כדברים האלה: כאשר סגרתי האגרת הזאת להובילה אל הבי דואר באה לידי נומי' > נוממער < 37 מהמגיד ובראותי את הכתוב שמה צד 148 "תפשוהו" וכו' אמרתי מי"ד > נראה שהגרשיים בתיבה רומזים לדו-משמעות בהבנתה: מיד = מידי (כבמקור המקראי); מיד = מהר < ד' היא נסבה, כי האיש הזה היה בביתי ימים רבים בפאריז בשנה העברה ואח"כ נסע ללאנדאן וישב שם ירחים אחדים ומשם הלך לאמעריקא - האדרעסע שלו הנה לפניך כאשר מסר לי הרב הדיין דק"ק ספרדים בלאנדאן. ולעת מצא אכתוב לך יותר על אודות האיש המדובר בו! -

אדרעסע שלו במקום אשר הוא כעת כך היא DR. ASHER ASHKENEZZI
AHANA JLLINOIS
AMERICA

המ"ל

עדות מן הספרות למקומו של "המגיד" באיפון בעלים נעלמים והתרת עגונות מצויה בסיפורו של עגנון משנת תרע"ב "והיה העקוב למישור":

ובימים ההם כבר התנשאו כנפי "המגיד" לעוף ברחבי חלד ואנשים מאנשי בוצץ אשר שבו ממערבם מבראד עיר רוכלת עמים סיפרו כי ראו עלים המודיעים חדשות לבקרים בלשון הקודש, אשר ירינו גם לב אלמנה חיה כאשר תודיע בשערי הצייטונג כי את בעלה היא מבקשת (אלו ואלו, עמ' קיג).